

ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓની પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોનો અભ્યાસ

સારાંશ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓની પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોનો અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ધોરણ-૧૧ના વિદ્યાર્થીઓ પૂરતો મર્યાદીત હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્વ-રચિત પ્રશ્નાવલીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માહિતીનું પૃથક્કરણ માટે ટકાવારીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી.

પ્રસ્તાવના

આજના ઇન્ફોટેકના જમાનામાં ભારત હવે વિશ્વના નકશામાં અન્ય દેશોની હરોળમાં સ્થાન લઈ રહ્યું છે. વાસ્તવમાં આપણે નવ પરીવર્તન ઇલેક્ટ્રીક યુગ (New Era)માં પ્રવેશી ચુક્યા છે. ત્યારે ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ પ્રવાહ પસંદગીની બાબતમાં વિદ્યાર્થીએ ખૂબ જ ગહન રીતે વિચારવું પડે છે. ભવિષ્યની શૈક્ષણિક તેમજ વ્યવસાયિક કારકિર્દીના આયોજન માટે પ્રવાહની પસંદગી વિદ્યાર્થીના જીવન ઘડતરમાં ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે.

આજના આધુનિક સમયમાં દુનિયામાં દરેક ક્ષેત્રમાં ઘણી બધી શોધ થતી રહે છે અને તેથી જ તેને અનુકૂળ ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ વિવિધ પ્રવાહ પસંદગીનું કાર્ય મૂકેલ બની જાય છે અને વિદ્યાર્થીઓની આ ઉંમરે તેમણે પસંદ કરેલો પ્રવાહ તેમના જીવનનો પાયો તૈયાર કરનાર બની જાય છે તેથી ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓ યોગ્ય પ્રવાહની પસંદગી કરે તેની જવાબદારી આચાર્ય, શાળા, શિક્ષકો, સંચાલકો, અને સમાજની હોય છે.

વિવિધ પ્રવાહનાં શિક્ષણમાં વિદ્યાર્થીઓને અરૂચી, અજંપો અને નિરાશા વર્તાય છે તે દુર કરવા અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો જાણવાં માટે પ્રસ્તુત અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો છે.

સમસ્યાકથન

ઉચ્ચતર માધ્યમિક કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓની પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોનો અભ્યાસ

A Study of the Causes to Select the Educational Stream of Higher Secondary School's Students

અભ્યાસના હેતુઓ

- (૧) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો જાણવાં.
- (૨) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિજ્ઞાન પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો જાણવાં.
- (૩) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વાણિજ્ય પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો જાણવાં.
- (૪) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિનયન પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો જાણવાં.

- (૫) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોની તુલના કરવી.
- (૬) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો પર જાતિની અસર તપાસવી.
- (૭) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો પર વિસ્તારની અસર તપાસવી.
- (૮) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના છોકરાઓ અને છોકરીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવો.
- (૯) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના ગ્રામ્ય વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓ અને શહેરી વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવો.
- (૧૦) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહની પસંદગી માટે શિક્ષકોને માર્ગદર્શક સૂચનો કરવા.
- (૧૧) ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહની પસંદગી માટે વાલીઓને માર્ગદર્શક સૂચનો કરવા.

અભ્યાસના પ્રશ્નો

૧. ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો ક્યાં હશે ?
૨. શું ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો પર જાતિની અસર હશે ?
૩. શું ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના છોકરાઓ અને છોકરીઓનાં પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોમાં તફાવત હશે ?
૪. શું ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિવિધ પ્રવાહનાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો પર વિસ્તારની અસર હશે ?
૫. શું ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના ગ્રામ્ય વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓ અને શહેરી વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણોમાં તફાવત હશે ?

અભ્યાસના ચલો

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ ચલો નીચેની સારણીમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

સારણી - 1.1

અભ્યાસના ચલો

ક્રમ	ચલ	ચલનાં પ્રકાર	કક્ષા	કક્ષાઓ	માપન
1	જાતિ	સ્વતંત્ર	2	<ul style="list-style-type: none"> • વિદ્યાર્થીઓ • વિદ્યાર્થીનીઓ 	સંશોધક પ્રશ્નાવલિની રચના કરી તેને પ્રમાણિત કરીને
2	વિસ્તાર	સ્વતંત્ર	2	<ul style="list-style-type: none"> • ગ્રામ્ય 	પ્રમાણિત કરીને

				• શહેરી	માહિતીનું એકત્રીકરણ કરશે
3	પ્રવાહ પસંદગીનાં કારણો	પરતંત્ર			

અભ્યાસની મર્યાદાઓ

- ૧) પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ધોરણ-11 સિવાયનાં અન્ય ધોરણના વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.
- ૨) પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ગુજરાતી માધ્યમ સિવાય અન્ય માધ્યમની શાળાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.
- ૩) પ્રસ્તુત અભ્યાસ અમદાવાદ વિસ્તાર પૂરતો મર્યાદીત છે.
- ૪) પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં વિનયન પ્રવાહ સિવાય અન્ય પ્રવાહનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

વ્યાપવિશ્વ અને નિદર્શ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં અમદાવાદની ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિનયન પ્રવાહમાં ધોરણ-૧૧નાં વિનયન પ્રવાહમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.
પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં અમદાવાદ જિલ્લાને બે વિસ્તારમાં વિભાજિત કર્યો હતો.

1. ગ્રામ્ય વિસ્તાર
2. શહેરી વિસ્તાર

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્તરીત યાદેચ્છિક નમૂના પદ્ધતિ અનુસાર કુલ 558 વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી પ્રશ્નાવલિથી માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી હતી .

સંશોધન પદ્ધતિ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સર્વેક્ષણ પદ્ધતિ નો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે .

સંશોધન ઉપકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે સંશોધન ઉપકરણ તરીકે અભ્યાસકે પ્રશ્નાવલિની રચના કરી હતી જેમા બે .
વિકલ્પ 'હા' અને 'ના' આપવામાં આવ્યા હતા જેમાં દરેક 'હા' ના ખાનામાં પ્રતિચાર માટે '2' ગુણ અને 'ના' ના ખાનામાં પ્રતિચાર માટે '1' ગુણ આપવામાં આવ્યો હતો પ્રશ્નાવલિની રચના માટે નીચે મુજબના સોપાનો અનુસરવામાં આવ્યા હતા.

- i. પૂર્વ તૈયારી
- ii. કલમોની રચના
- iii. પ્રસ્તાવિક પત્રની રચના
- iv. પ્રાથમિક પ્રશ્નાવલિની રચના
- v. પ્રાથમિક પ્રશ્નાવલિની ચકાસણી
- vi. અંતિમ પ્રશ્નાવલિની રચના

પૃથક્કરણની રીત

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પ્રશ્નાવલિ દ્વારા સૌ પ્રથમ પ્રતિચાર મેળવવામાં આવ્યા તેનું ગુણાંકન આ ત્યાર બા . પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હતું

1. 'હા' ના ખાનામાં પ્રતિચાર માટે '2' ગુણ આપવામાં આવ્યા હતા.
2. 'ના' ના ખાનામાં પ્રતિચાર માટે '1' ગુણ આપવામાં આવ્યો હતો.

ગુણાંકન કર્યા બાદ પ્રાપ્ત થયેલ પ્રતિચારોને અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ ચલો અનુસાર વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હતા તીનું પૃથક્કરણ કરવામાં આવ્યુઆ મુજબ માહિ .ત્યાર પછી તે પ્રતિચારોની ટકાવારી શોધવામાં આવી હતી .

અભ્યાસનાં તારણો

પ્રસ્તુત અભ્યાસનાં તારણો નીચે મુજબ હતા.

❖ વિનયન પ્રવાહના સમગ્ર નિદર્શ જૂથના વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગી માટેના કારણો નીચે મુજબ હતા

- (૧) વાંચનનો શોખ વધુ હોવાથી પસંદ કરેલ છે .
- (૨) ભાષાના વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૩) સાહિત્યને લગતા વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કર્યો છે.
- (૪) નોકરીની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૫) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક કારકિર્દી ઘડવાની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.

❖ વિનયન પ્રવાહના જાતિ અનુસાર વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગી માટેના કારણો નીચે મુજબ હતા

- (૧) વાંચનનો શોખ વધુ હોવાથી પસંદ કરેલ છે.
- (૨) ભાષાના વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૩) સાહિત્યને લગતા વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કર્યો છે.
- (૪) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક કારકિર્દી ઘડવાની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૫) નોકરીની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.

❖ વિનયન પ્રવાહના વિસ્તાર અનુસાર વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગી માટેના કારણો નીચે મુજબ હતા

- (૧) વાંચનનો શોખ વધુ હોવાથી પસંદ કરેલ છે.
- (૨) ભાષાના વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૩) સાહિત્યને લગતા વિષયોમાં રસ હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કર્યો છે.
- (૪) નોકરીની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.
- (૫) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક કારકિર્દી ઘડવાની વધુ તકો હોવાથી આ પ્રવાહ પસંદ કરેલ છે.

ઉપસંહાર

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓના પ્રવાહ પસંદગીના કારણોનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં અમદાવાદની શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓ પૂરતો મર્યાદિત હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસ જાતી અને વિસ્તારને ધ્યાનમાં રાખીને હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

આધુનિક સમયમાં અભ્યાસક્રમની પસંવિષયની પસંદગી અને પ્રવાહની પસંદગીમાં વિદ્યાર્થીઓમાં પરિવર્તન જોવા મળે છેવિદ્યાર્થીઓને જે . તે પ્રવાહના પ્રાથમિક ખ્યાલો રજૂ કરવા જોઈએ ,વિદ્યાર્થીઓની વ્યક્તિગત રૂચિ . અભિપ્રાયો જાણી શકાય છે તેમજ તેમને ,રસ યોગ્ય માર્ગદર્શન પુરૂ પાડી શકાય છે.

સંદર્ભસૂચિ

- I. Best John W. (1986). Research in Education(5th Edition), Prentice Hall of India, New Delhi.
- II. Rawat, D.S. (1965). Measurement And statistic in Education, Ram Prasad and sons, Agra.
- III. Sukhia S.P. & Mehrota (1966). Elements of Education Research, Allied Publishers Pvt. Ltd. Bombay
- IV. Thorndike, Robert L. (1970).Measurement and Evaluation in Psychology and Education, Wiley Eastern private Ltd. New Delhi.
- V. ઉચાટ ડી.એ. (2004). નમૂના પસંદગી, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ,
- VI. દરજી ડાહ્યાભાઈ(1981).શૈક્ષણિક માપન અને મૂલ્યાંકનની પ્રવિધિઓ, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ, અમદાવાદ.
- VII. દેસાઈ કે.જી -અને દેસાઈ એચ.જી (1985). સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ.
- VIII. પટેલ દિનેશ એસ. (2009). ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ (માર્ગદર્શિકા), ગાંધીનગર.
- IX. શાહ ગુણવંત અને પંડ્યા (1981).શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન, (બીજી આવૃત્તિ) કુલીન યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ ,અમદાવાદ.
- X. શાહ દીપિકા બી. (2004).શૈક્ષણિક સંશોધન, (પ્રથમ આવૃત્તિ) યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ, અમદાવાદ.
- XI. ત્રિવેદી મનુભાઈ ડી. અને પારેખ બી.યુ. (1981). શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ.

ડો. પશ્ચિમ દિલીપભાઈ બારોટ

આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર

સ્વામી વિવેકાનંદ સર્વોદય બેંક એજ્યુકેશન કોલેજ

મહેસાણા